

İSLAM HUKUKU PERSPEKTİFİNDEN EŞCİNSEL BİREYLERİN ÇOCUK EDİNME/SAHİBİ OLMA PROBLEMİ

Dr. Yusuf Erdem GEZGİN*

Özet: İslam hukuku perspektifinden eşcinsel bireylerin çocuk edinmesiyle ilgili kaleme alınan bu çalışmada önce araştırmanın temel iki kavramı 'eşcinsellik' ve 'çocuk edinme'nin kapsam ve içeriği konusunda detaylı bilgiler sunulmuştur. 'Eşcinsellik' kavram olarak beyan edilmiş; erkek-erkek (ing: gay), kadın-kadın (ing: lesbian) ve her iki cinsle de cinsel ilişki kurabilen (ing: bisexual) eşcinsel bireyler başta olmak üzere eşcinselliğin farklı sınıfları hakkında bilgi verilmiştir. Tabiatıyla bu bilgiler ele alınırken gerekli olduğu kadar farklı disiplinlerin verilerinden de istifade edilmiştir. Özellikle İslam hukuku başta olmak üzere dini araştırmalar kapsamında modern dönemde eşcinsellik konusunda oluşan literatür incelenmiştir. Çalışmanın ikinci temel kavramı 'çocuk edinme' incelenirken, eşcinsellerin evlat edinmesi ve onların modern üreme teknikleriyle çocuk sahibi olma ihtimalleri üzerinde durulmuş, tıbbın ve pozitif hukukun konuya yaklaşımına yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci aşamasında İslam hukuku perspektifinden eşcinselliğin hükmü ele alınmıştır. Bu kapsamda İslam hukukunun asıl delilleri olan Kitap ve Sünnet naslarında eşcinselliğin hükmü ve İslam hukukçularının bu konudaki değerlendirmeleri beyan edilmiştir. Akabinde araştırmanın asıl konusu olan eşcinsel bireylerin farklı yöntemlerle çocuk edinmeleri yahut bir şekilde ebeveynini kaybetmiş çocukların bakım ve şahıslarına bağlı hakların ifasıyla ilgili velayetleri üstlenmek istemeleri, İslam hukukunun normları çerçevesinde açıklanmıştır. İlgili başlıkta genel manada çocukların velayetini üstlenecek bireylerde aranan ehliyet şartları ve eşcinsellerin bu şartlar karşısındaki durumları ifade edilmiştir. Sonuç kısmında ise araştırma neticesinde elde edilen bulgular analiz edilerek konuyla ilgili değerlendirme, teklif ve öneriler araştırmacılara sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İslam hukuku, Eşcinsellik, Evlat Edinme, Velayet, Ehliyet.

The Problem of 'Having a Child' in Homosexual People in Terms of Islamic Law

Abstract: In this study, which deals with the adoption of children by homosexual individuals from the perspective of Islamic law, first of all detailed information about the scope and content of "homosexuality" and "adopting a child" was presented. Then, information was given about different classes of homosexuality, especially gay, female- lesbian and who can have sexual relations with both genders (bisexual). While examining the second basic concept of the study, "adopting a child", the possibilities of homosexuals to adopt and have children with modern reproductive techniques are emphasized, and the approach of medical and positive law to the subject is included. In the second stage of the study, the judgement of homosexuality from the perspective of Islamic law was discussed. In this context, the rule of homosexuality in the Book and Sunnah, which are the main evidences of Islamic law, and the evaluations of Islamic jurists on this issue have been examined. Then, the main subjects of our study, the adoption of children by homosexuals with different methods or their willingness to undertake custody of the children who lost their parents and the fulfillment of their rights were explained within the framework of the norms of Islamic law. In the related heading, the legal capacity conditions sought in individuals who will undertake the custody of children and the situation of homosexuals against these conditions are expressed. In the conclusion part, the findings obtained as a result of the research were analyzed and the evaluations, proposals and suggestions related to the subject were presented to the researchers.

Keywords: Islamic law, Homosexuality, Adoption, Custody, Legal Capacity

* Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, yegezgin@gmail.com

GİRİŞ

Bireyler ve toplumlar için çocuk hem bugünün hem de yarınların teminatıdır. Çocukların beden ve ruh sağlıklarının gelişiminde yetiştikleri ortamın ve buldukları sosyal çevrenin etkisi yadsınamaz. Özellikle çocukların bakımını üstlenen bireylerin/kurumların sahip oldukları misyon özelde bakıma konu olan çocukla ilgili olduğu halde genelde tüm toplumu hatta tüm insanlığı etkilemektedir. Bu çerçevede dünyaya gelen her çocuğun bakımı oldukça önemlidir.

Bu çalışmada bakıma muhtaç olan çocuğun bakımını üstlenecek bireylerden eşcinsellerin evlat edinmesi ya da bakıcı aile olma durumu ele alınacaktır. Zira her ne şekilde olursa olsun dünyaya gelen çocuk bakıma muhtaçtır. Ayrıca eşcinsel bireylerin de fitrattan gelen bir duygu olarak çocuk edinme arzuları vardır. Eşcinseller bu arzularını, ebeveynini bir şekilde kaybetmiş çocukları evlat edinerek karşılamak istedikleri gibi yeni geliştirilen üreme teknolojileri (taşıyıcı annelik/yapay-suni döllene/sperm-yumurta bankaları) ile de karşılama yoluna gitmektedirler. Ayrıntısı çalışmanın ilgili başlığında değerlendirilecek olan bu konu/problem günümüzde her ne kadar Müslüman nüfusun yoğun olduğu toplumlarda görülmesi de eşcinsel bireylerin talepleri sonucunda ve uluslararası sözleşmelerin tanıdığı hukuki imkânlar aracılığıyla varlığını göstermekte ve bir sorun olarak hem mer'î hem de şer'î hukukun gündemine giren konular arasında yerini almaktadır. Bu nedenle eşcinsel bireylerin çocuk edinme arzularıyla henüz karşılaşmadan önce konu, kanun yapıcılarının gündemine girmelidir. Nitekim eşcinselliği ve eşcinsel bireylerin evliliğini yasal olarak onaylayan kimi ülkelerde bu problemle yoğunlukla karşılaşıldığı görülmektedir. Örneğin Avrupa'da Müslüman bir ebeveynin dünyaya gelmiş; ebeveyninin ölmesi, aile içi şiddete maruz bırakılması gibi birtakım nedenlerle devlet gözetimine alınan çocuklar, evlat edindirme yahut koruyucu aile uygulamaları kapsamında eşcinsel bireylere verilebilmektedir.¹ Bu kapsamda çalışmanın amacı, konunun fikhî yönünü araştırmacılara sunmak ve fikrî alt yapı oluşturmaktır. Küresel olarak farklı bölge ve devletlerde karşılaşılan bu problemin fikhî yönüyle ilgili bir perspektif sunma amacı taşıyan bu çalışmanın diğer bir amacı, kendisinden sonra kaleme alınacak çalışmalara hazırlık olmasıdır.

Konuyla ilgili açısından ilahiyat sahasında yapılmış bazı çalışmalara değinmek uygun olacaktır. İslam hukuku alanında tespit edilebilen ilk çalışma Nurten Zeliha Şahin tarafından kaleme alınan "*İslam Hukuku ve İnsan Hakları Bağlamın-*

1 Konuyla ilgili basında çıkan bir haber için bk. <https://www.haberler.com/escinsel-ailelere-verilen-turk-cocuklar-belcika-4344650-haberi/> (erişim tarihi: 26.10.2020); <https://www.rt.com/news/turkey-children-foster-families-culture-502/> (erişim tarihi: 26.10.2020)

da *Eşcinsellik Sorunu*” (2015) adlı araştırmadır.² Şahin bu çalışmada eşcinselliği; cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet bağlamında ele almış, ayrıca konunun insan hakları ve fikhî yönünü değerlendirmiştir. İlgili bireylerin evlat edinme başta olmak üzere bir takım hak iddiaları ise bu çalışmada değerlendirmeye alınmamıştır. Hilal Özay’ın “*İslâm Hukuku Açısından Cinsiyet Değiştirme*” (2016) ve “*İslâm Hukukunda Transseksüel veya Travesti Olmanın Hükmü*” (2019) adlı iki çalışması ruhsal bakımdan kendini eşcinsel olarak tanımlayan bireylerin bu durumlarını fizyolojik olarak da gerçekleştirmek istemelerini incelemektedir.³ Dolayısıyla ilgili bireylerin cinsel kimliklerini konu edinen bu iki çalışmada, onların evlat edinme gibi hak iddialarına temas edilmemektedir. Eşcinselliği İslam ceza hukuku bağlamında ele alan Üzeyir Köse’nin “*Eşcinsellik ve İslâm Ceza Hukukundaki Durumu*” (2017) isimli çalışması ise ilgili bireylerin duygusal durumlarından ziyade cinsel birlikteliklerinin fikhî hükmü ve bu hükmün doğurduğu nitelikli suçun sonuçlarını değerlendirmiştir.⁴

Din psikolojisi alanında Ferdi Kıracı’nın “*Eşcinsellikle İlgili Dini-Psikolojik Algılar ve Maneviyat (Erkek Eşcinsel Örneklem)*” (2013) adlı çalışması ise dinî araştırmalar içerisinde kaleme alınan oldukça kapsamlı bir çalışmadır.⁵ Bu çalışma sadece din psikoloji alanında değil diğer alanlarda konuyla ilgili çalışma yapanlar için müracaat edilmesi zaruri olan çalışmalar arasında zikredilmelidir. Zira araştırmanın teori kısmı son derece zengin ve objektif değerlendirmelere sahiptir. Din sosyolojisi alanında Arif Korkmaz’ın “*Günah Sosyolojisi’ne Giriş: Hz. Muhammed’in Günahkâr Kişi ve Gruplara Yaklaşımı*” (2014) adlı çalışmasında günahkâr grup ve kişiler içerisinde yer alan eşcinsel bireylere, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) yaklaşımı değerlendirilmiştir. Korkmaz bu çalışmasında esasında fiiliyata dönüştürülmemiş eşcinsel davranışları değerlendirdiği görülmektedir. Günümüz sosyo-kültürel geçekliğinde bu çalışmanın önemli bir perspektif açtığı dikkate değerdir.

Pozitif hukuk alanında ise konuyla ilgili birçok çalışma olmakla birlikte makaleyi doğrudan ilgilendiren şu çalışmalar zikredilerek yetinilecektir: Nergiz Karadağ’ın yüksek lisans tezi olarak literatüre kazandırdığı “*Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku Kapsamında Cinsel Azınlık Hakları*” adlı çalışmada

2 Şahin, “İslam Hukuku ve İnsan Hakları Bağlamında Eşcinsellik Sorunu”, s. 507-530.

3 Özay, “İslâm Hukuku Açısından Cinsiyet Değiştirme”, s. 1-36; Özay, “İslâm Hukukunda Transseksüel veya Travesti Olmanın Hükmü”, s. 207-234.

4 Köse, “Eşcinsellik ve İslâm Ceza Hukukundaki Durumu”, s. 383-404.

5 Kıracı, *Eşcinsellikle İlgili Dini-Psikolojik Algılar ve Maneviyat (Erkek Eşcinsel Örneklem)*, Tez kaynaklı olarak derlenen bu makale için bk. Kıracı, “Dindar Eşcinsel Bireyin Manevi ve Cinsel Kimlik İkilemi: Müslüman Gay ve Biseksüel Erkek Örneklem”, s. 464-473.

eşcinsellerin çocuk sahibi olma arzuları ve bu yönde yapılan hukuki düzenlemeler hakkında bilgiler verilmektedir.⁶ “*Hukukun Sebebiyet Verdiği Bir Acı: Transseksüellerin Hukuki Durumu*” (1993) adlı çalışmalarında Michael R. Will ve Bilge Öztan, transseksüel eşcinselleri ilgilendiren ve hukukun farklı alt başlıklarını içeren birçok konuyu değerlendirmişlerdir.⁷ Bunlar arasında evli olduğu halde cinsiyet değiştiren ebeveynin mevcut evliliklerinden olan çocuklarının velayeti konusu örnek olarak zikredilebilir. Çocuk edinme problemiyle bağlantılı görülen Hatice Selin Pürselim Doğan’a ait, “*Almanya’da Tescil Edilmiş Eşcinsel Hayat Ortaklığında Veraset İlamının Alınması ve Bu İlama Dayanılarak Türkiye ve Almanya’da Bulunan Terekenin Paylaşılması*” (2011) isimli çalışma ise aslında konunun ne kadar komplike olduğunu ortaya koymaktadır.⁸

Bu çalışmada önce eşcinsellik ve çocuk edinme kavramları açıklanarak ilgili olguların kavramsal haritası sunulacaktır. Olgu ve kavram olarak ilgili iki hususun beyanından sonra hem eşcinsellik hem de eşcinsellerin çocuk edinmesi konuları İslam hukuku perspektifinden incelenecektir. Tabiatıyla konunun; uluslararası anlaşmalar kapsamında pozitif hukuk yönü, sosyolojik durumu, psikolojik arka planı ve en önemlisi teolojik (inanç) yönü bulunmaktadır. Böylesine çok boyutlu bir meselenin söz konusu disiplinleri ilgilendiren yönlerine belli ölçüde değinilerek, özellikle İslam hukukuyla ilgili hususlara odaklanılacaktır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Eşcinsel bireylerin çocuk edinmesi konusunu ele almadan önce eşcinsellik ve çocuk edinme kavramlarının açıklanması faydalı olacaktır. Zira fikhî olarak beyan edilecek olan bir konu için kullanılacak kavramların, kapsam ve içeriğinin işin başında netleştirilmesi elzemdir. Bu çerçevede önce eşcinsellik ve çeşitli eşcinsel yönelimler konusunda bilgi verilecek akabinde çocuk edinme kavramının kapsamı ve çeşitleriyle ilgili konular değerlendirilecektir.

1. 1. Eşcinsellik/Homoseksüellik

Bireylerin yeme, içme ve barınma gibi zaruri ihtiyaçlarının yanında cinsellik de zaruri ihtiyaçlar bağlamında ele alınmaktadır. Bireylerin cinsel birliktelikleri

6 Karadağ, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku Kapsamında Cinsel Azınlık Hakları*.

7 Will - Öztan, “Hukukun Sebebiyet Verdiği Bir Acı: Transseksüellerin Hukuki Durumu”, s. 227-268.

8 Doğan, “Almanya’da Tescil Edilmiş Eşcinsel Hayat Ortaklığında Veraset İlamının Alınması ve Bu İlama Dayanılarak Türkiye ve Almanya’da Bulunan Terekenin Paylaşılması”, s. 243-266.

konusunda üç ana tercih söz konusudur. Bunlar heteroseksüellik, biseksüellik ve homoseksüelliktir. Bunlar arasında en yaygın olan karşı cinslerin (erkek-kadın) birlikteliklerini ifade eden heteroseksüelliktir. Yani klasik manada cinsellikten bahsedildiği takdirde ilk akla gelen cinsellik türüdür. Biseksüellik, bireylerin hem kendi cinsleriyle hem de karşı cinsle cinsel ilişki kurabilmesini ifade eder. Tabiatıyla biseksüel bireylerde aktif ve pasif olarak çeşitlilik gösterebilmektedir. Alt kategorileri bulunmakla birlikte bireylerin hemcinsleriyle (erkek-erkek yahut kadın-kadın) olan cinsel birliktelikleri eşcinsellik/homoseksüellik kavramıyla açıklanmaktadır. Erkek eşcinseller 'gey'(ing. gay) , kadın eşcinseller ise 'lezbiyen' (ing. lesbian) olarak tanımlanmaktadır.⁹

Bütün türleriyle eşcinselliğin sebepleri (etiolojisi/nedenbilimi) konusunda psikolojik olarak üç yaklaşım söz konusudur. Bunlar; gelişmemişlik teorisi, patoloji teorisi ve normallik teorisidir. **a.** Gelişmemişlik teorisine göre eşcinsellik yetişkin heteroseksüellik sürecinin bir aşamasıdır ve geçicidir. Freud'a göre cinselliğin olgun bir şekilde ortaya konulması için normal yollar dışında gelişen oral ve anal cinsellik dönemlerinin (gelişmemiş/immature psikoseksüel evrelerin) aşılması gerekmektedir. Bu yaklaşıma göre eşcinsellik bir hastalık değil evrim sürecindeki bireyin gelişim aşamalarından biridir. **b.** Patoloji teorisine göre, eşcinsellik heteroseksüel ilişkilerden sapma olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla ifade edilen cinsel tercih anormal bir durum olarak değerlendirilmekte ve hastalık olduğu kabul edilmektedir. Bu teori üç ön kabule dayanmaktadır. **1.** Yetişkin heteroseksüellik normal ve hastaliksız bir durumdur. **2.** Cinsellikte erkek ve kadın rollerinden sapma, hastalık belirtisi olarak görülmektedir. **3.** Dışsal duygusal durum yahut fizyolojik bir problem (patojenik bir ajan) bireyi normal cinsellikten alıkoymakta ve eşcinselliğe yönlendirmektedir. Patoloji teorisini savunan araştırmacılar, eşcinselliğin nedenleriyle ilgili farklı sonuçlara ulaşmaktadırlar. Krafft-Ebing'ya (ö. 1902) göre fazla mastürbasyon, Bieber (ö. 1991) ve onunla birlikte konu hakkında görüş beyan eden araştırmacılara göre aşırı anne ilgisi kaynaklı olarak eşcinsel eğilimler görülmektedir. Dörner (ö. 2018) bireyin anne rahminde kaldığı süre zarfında maruz kaldığı hormonların eşcinselliğe neden olduğunu ifade etmektedir. Moberly ise yetersiz baba ilgisinin bireylerin eşcinsel davranışlar göstermesine neden olduğunu belirtmektedir. Patoloji teorisini savunan ve bu hususta önemli argümanları olan araştırmacılardan biri de Rodo'dur. O, heteroseksüelliği biyolojik norm olarak kabul ederek dışsal herhangi bir müdahale olmadığı sürece bu durumun devam edeceğini, homoseksüelliğin, heteroseksüel tercihlerin

9 Köse, "Eşcinsellik ve İslâm Ceza Hukukundaki Durumu", s. 365-386.

dışa yansımaları engelleyen korkulardan ortaya çıktığını savunmaktadır. Netice olarak patoloji teorisine göre eşcinsellik, sağlıklı bir bireyin cinsel tercihindeki sapma kaynaklı olarak ortaya çıkmaktadır. c. Normallik teorisi kapsamında eşcinseller farklı doğmaktadır ve eşcinsellerin bu farklılıkları normal bir durumdur. Bu durum tıpkı günlük çalışmalarını solak olarak sürdüren bireylerin durumları gibi son derece olasıdır.¹⁰

Psikolojik olarak eşcinselliğin etiolojisiyle ilgili ifade edilen bu teoriler içinde İslam hukukunun verileriyle örtüşen teori patoloji teorisidir. Zira Şâri' Teâlâ eşcinsel duygular neticesinde ortaya çıkan fiili meşru kabul etmemiştir. Dolayısıyla meşru olarak kabul edilmeyen ilgili davranışın psikolojik sebepleri vardır. Bu durumu destekleyen teori de patoloji teorisidir.

Eşcinselliğin gayr-ı meşru olmasıyla ilgili herhangi bir tereddüt yokken kendisini eşcinsel olarak tanımlayan bireylerin birtakım hak iddialarının olduğu bilinmektedir. Buna mukabil onların hem bireysel hem de toplumsal bazda bazı sorumlulukları da bulunmaktadır. Bu manada eşcinsellerin hak iddiaları ve sorumluluklarının İslam hukuku perspektifinden değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Bu kapsamda eşcinselliği insan hakları kapsamında ele alan bireyler, bu hak iddialarının bir neticesi olarak evlat edinmeyi de bir hak olarak talep etmektedirler.¹¹ Takdir edilmelidir ki cinsel tercihlerden bağımsız olarak insan doğası çocuk sahibi olmayı arzulamaktadır. Nitekim ayet-i kerimede Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: “Nefsânî arzulara, (özellikle) kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, soylu atlara, sağlamal hayvanlara ve ekinlere düşkünlük insanlara çekici kılındı. İşte bunlar dünya hayatının geçici menfaatleridir...” (Âl-i İmrân 3/14) Ayette insanın temel manada dünyevi arzuları beyan edilirken bunların içerisinde çocuk sahibi olma isteği de ifade edilmiştir. Neticede bireylerin cinsel tercihlerinden bağımsız olarak insan olmaları yönüyle çocuk sahibi olma istekleri vardır. Bu aşamada ilgili bireylerin çocuk edinme arzuları ve bu isteği gerçekleştirme yolları değerlendirilecektir.

1. 2. Çocuk Edinme

Çocuk edinme kavramını hem İslam hukuku hem de pozitif hukuk çerçevesinden açıklamak isabetli olacaktır. Nitekim her ne kadar bu çalışma İslam hukuku perspektifinden konuyu ele alacak olsa da modern bir problem olarak

10 Eşcinselliğin psikolojik yönü ve araştırmacıların görüşleriyle ilgili bu paragraf şu çalışmadan istifade ile sunulmuştur: Kıracı, *Eşcinsellik İlgili Dini-Psikolojik Algılar ve Maneviyat (Erkek Eşcinsel Örneklem)*, s. 19-33.

11 <https://www.iremyalugulubil.com/tr/article/desc/46772/escinsellik-transeksualite-lgbti-renkler-uzerine-bir-yazi.html>, (erişim tarihi: 20.01.2021)

eşcinsellerin çocuk edinmesi söz konusu olunca pozitif hukukun ilgili kavrama yaklaşımını da değerlendirmek son derece önemlidir.

İslam hukukuna göre birey sadece meşru bir evlilik yoluyla çocuk sahibi olabilir ve bu çocuğun nesebi de ilgili ebeveyne nispet edilir. Dolayısıyla bu durumun haricinde baba ve anne olarak hiç kimseye nesep isnat edilemez. Ancak normal yollarla çocuk sahibi olamayan bireyler, evlat edinme yoluna gitmektedirler. Bu çerçevede İslam hukukunun evlat edinme (tebennî) olgusuna yaklaşımı üzerinde durmak isabetli olacaktır.

Evlat edinme; “Nesebi başkasına ait olan çocuğu kendi çocuğu olarak kabul etme anlamına gelir. Bu şekilde atalarında usûl-furû ilişkisi olmayan kişiler arasında suni bir nesep tesis edilmiş olur.”¹² Benzer bir diğer tanıma göre; “nesebi belli olsun olmasın başkasına ait bir çocuğu kendi çocuğu olarak kabul etme anlamındaki evlat edinme, geçmişte ve günümüzde rastlanan sosyal ve hukukî bir vakıadır.”¹³ Ayrıca “bir çocuğu kendi öz babasından başkasına nispet etmek, onun adıyla çağırarak (ed’iyâ) ve babalığın üstüne tescil etmek” olarak da tanımlanmıştır.¹⁴ Görüldüğü üzere biyolojik olarak kendilerine ait olmayan çocukları kendilerine nispet ederek bakımını üstlenme işlemi evlat edinme olarak tanımlanmaktadır. İslam hukukuna göre evlat edinme Kitap¹⁵ ve Sünnet¹⁶ delilleri kapsamında caiz değildir. Biyolojik ebeveynin herhangi bir sebeple (ölüm, kaybolma, maddi imkansızlıklar, nesep reddi vb.) çocuklarının bakımıyla ilgili sorumluluklarını ifa edememesi durumunda ise çocuğun bakım ve sorumluluk velayeti sırasıyla yakın akrabaya verilir. Fakat bu velayet hiçbir zaman evlat edinme kavramıyla ifade edilmediği gibi hakiki manada herhangi bir ebeveyne de nispet edilmemektedir.

Devletlerin farklı hukuk sistemleri olmasıyla birlikte pozitif hukukta evlat edinmede; çocukların biyolojik ebeveynleri ile olan bütün yasal bağları kesilmekte ve çocuk yeni aileye nispet edilmektedir. Evlat edinmeye benzer bir diğer uygulama da “koruyucu aile” uygulamasıdır. Koruyucu aile uygulamasında ise evlat

12 Acar, “İslam Hukuku Açısından Evlat Edinme ve Hz. Peygamber’in Zeynep’le Evliliği”, s. 99.

13 Aydın, “Evlat Edinme”, *DİA*, XI, 527.

14 Abdullah Acar, “İslam’da Evlat Edinme Yasağının Hikmetinin Hz. Yusuf ve Hz. Musa’nın Evlatlık Olmaları ile İrtibatı”, s. 424-425.

15 *Kur’ân-ı Kerim Meâlî*, çev. Altuntaş - Şahin, el-Ahzâb 4-5; İlgili ayetlerin mealleri şöyledir: “Allah bir kişinin göğüs boşluğunda iki kalp yaratmamıştır, annelerinize benzeterek haram olsun dediğiniz eşlerinizi anneleriniz kılmamış, evlâtlıklarınızı da gerçek oğullarınız yapmamıştır. Bunlar sizin kendi iddianızdır; hak ve hakikati Allah söyler, doğru yolu da O gösterir.”; “Evlâtlıklarınızı babalarının soy adlarıyla anın. Bu Allah katında adalete daha uygun bir davranıştır. Eğer onların babalarını bilmiyorsanız o zaman kendileri sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır. Yanıldığımız hususta size günah yoktur, fakat bilinçli ve kasıtlı olarak yaptıklarınızdan sorumlusunuz. Allah çok bağışlayıcı ve ziyadesiyle esirgeyicidir.”

16 Tirmizi, “Vesâyâ” 5.

edinme uygulamasının tam aksine, çocuğun biyolojik ebeveyni ile yasal bağları devam ederken bakımı başka bir aileye devredilmektedir.¹⁷ Evlat edinme yöntemlerinden biyolojik ebeveynle olan bütün bağların koparıldığı sisteme ‘tam evlat edinme rejimi’, koruyucu ailelik sistemine ise ‘sınırlı evlat edinme rejimi’ de denilmektedir.¹⁸ Evlat edinme, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun dördüncü ayrımı 305-320 maddeleriyle yasal hale getirilmiştir. Koruyucu ailelik ise 2012 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın çıkardığı bir yönetmelikle düzenlenmiştir.¹⁹ İlgili bakanlığın resmî web sitesinde çocuk edinmenin her iki şekliyle ilgili şartlar detaylı olarak açıklanmıştır.²⁰

Eşcinseller için çocuk edinme ise evlat edinme, koruyucu ailelik ve biyolojik olarak mümkün olabilmektedir. Eşcinsellerin biyolojik olarak ebeveyn olabilmeleri modern üreme yöntemleri ile mümkün hale gelmektedir. Dolayısıyla araştırmanın başlığı bu nedenle evlat edinme değil de çocuk edinme olarak ifade edilmiştir. Neticede eşcinsellerin çocuk edinmesi/çocuk sahibi olma problemi, çalışmanın ilgili bölümünde ayrıntıları ile değerlendirilecektir. Takdir edilmelidir ki çalışma konusu evlat edinmeden öte eşcinsellerin bir şekilde çocuk edinmeleri/çocuk sahibi olmalarıdır. Eşcinsellerin evlat edinmeleri ise çocuk edinme yollarından sadece biridir. Dolayısıyla kavramsal çerçeveye ilgili olarak yukarıda ifade edilenler yeterli olacaktır.

2. İSLAM HUKUKU PERSPEKTİFİNDEN EŞCİNSEL BİREYLERİN ÇOCUK EDİNME/SAHİBİ OLMA PROBLEMİ

2. 1. Eşcinselliğin Fıkhî Hükümü

İslam hukuku insan cinsiyetine biyolojik bir bakış açısıyla bakmakta ve bu nedenle insanları; erkek, kadın ve hünsâ olarak sınıflandırmaktadır. Eşcinsellerin algılarından farklı olarak gelişen bu düşünce; yaratılış ve fiziksel özellikler ile açıklanmaktadır.²¹ Zira İslam hukukunun temel kaynağı Kur’an-ı Kerim’de insan

17 Yazıcı, “Türkiyede Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Bakım Yönteminde Yeni Yaklaşımlar”, s. 248-253; Koçoğlu, “Evlat Edinmede Ana ve Babanın Rızasının Aranıp Aranmaması Sorununun, Özellikle Yetkili Kurum Aracılığı ile Evlat Edinme Açısından İncelenmesi”, s. 241-243.

18 Kızır, “Türk Hukukunda Evlat Edinme”, s. 153.

19 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121214-2.htm> (yönetmelik tarihi: 14.12.2012), (erişim tarihi: 25.07.2020)

20 Bk. <http://ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/evlat-edinme-hizmeti/> (erişim tarihi: 25.07.2020); <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121214-2.htm> (yönetmelik tarihi: 14.12.2012), (erişim tarihi: 25.07.2020).

21 Şahin, “İslam Hukuku ve İnsan Hakları Bağlamında Eşcinsellik Sorunu”, s. 515-516.

cinsiyeti hakkındaki şu ayet-i kerimeler son derece açıktır: “Ey insanlar, sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan eşini yaratıp ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üreten Rabbinizden korkun...” (en-Nisâ 4/1), “Allah sizi (önce) topraktan, sonra meniden yarattı. Sonra sizi çiftler (erkek-dişi) kıldı.” (el-Fâtır 35/11), “Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık.” (el-Hucurât 49/13), “Şurası muhakkak ki (rahime) atıldığında nutfeden, erkek ve dişiden ibaret olan iki çifti O yarattı.” (en-Necm 53/45-46), “Ondan, erkek, dişi iki cins yaratmıştı.” (el-Kıyame 75/39). Görüldüğü üzere cinsiyet konusunu ele alan ayetlerin tamamında üçüncü bir cinsiyetten bahsedilmemektedir.

İslam hukukunun bu biyolojik cinsiyet sınıflandırmasına karşın eşcinsellerin kanaati cinsiyetin fitrat, yaratılış ve kişilerin biyolojisi ile ilgili değil, duygusal olduğu yönündedir. Onlara göre bir bireyin fiziksel özellikleri onun “hissettiği duyguları”ndan farklı olabilir.²² Dolayısıyla bir erkek kendini kadın olarak duyumsayabilirken aksi ihtimal de mümkündür. Eşcinsellerin bu düşünceleri yaratılış itibariyle hem erkek hem de kadın üreme organlarına sahip olan hünsâ birey hakkında ifade edilenden farklıdır. Zaten İslam hukuku da hünsâ için yakın cinsiyet tanımlaması yoluna gitmektedir.²³ Bu çerçevede İslam hukukunun cinsiyet tanımlamasıyla eşcinsellerin cinsiyet tanımlamaları farklıdır. Esasında İslam hukukunun üçüncü bir cinsiyet gibi gördüğü hünsâ da (hemafrodit) eşcinsellere göre duygusal olarak hissettikleri cinsiyete sahiptir. Halbuki fakihler hünsânın erkek yahut kadın olabilme ihtimallerini değerlendirmiş ve ona göre hüküm vermiştir. Neticede erkeklik yahut kadınlık yönü eşit olarak değerlendirilen hünsâlar ayrı bir grup olarak tasnif edilmiştir. Dolayısıyla eşcinsellerin ifade ettiği gibi duygusal tercih bağlamında bir cinsiyet algısı, İslam hukukunun değerlendirmeleri arasında değildir.²⁴

Kavram ve içerik olarak İslam hukukçuları erkek ve kadın eşcinsellikleri farklı kavramlarla ifade etmektedir. Erkek eşcinsellerin fiilleri “livâta” kavramıyla ifade edilirken kadın eşcinsellerin fiilleri “sihâk” kavramıyla ifade edilir. Fakat nikahsız cinsel birlikteliklerle beraber eşcinselliğin her iki çeşidi için de fuhuş üst başlığı kullanılmaktadır.²⁵ Kitap²⁶ ve Sünnet²⁷ delilleriyle eşcinsel birliktelikler yasaklanmıştır. Nitekim ‘Arâf suresinde Allah (c.c.) “Lût’u da (peygamber gönderdik). Kav-

22 <https://www.cetad.org.tr/73/sik-sorulan-sorular/47/escinsellik-homoseksuellik> (erişim tarihi: 26.07.2020).

23 Çeker, “Hünsâ”, *DİA*, XVIII, 491; Duman, “İslâm Hukukunda Hünsâ (Çift Cinsiyetliler)”, s. 295-318.

24 İslam hukukçularının hünsâların cinsiyet tespitiyle ilgili beyanları için bk. Çalıskan, *İslam Hukukunda Çift Cinsiyetliler (Hünsâ)*, s. 21-36.

25 Yaşaroğlu, “Livâta”, *DİA*, XXVII, 198.

26 el-‘Arâf 7/80-84; Hûd 11/78-83; el-Enbiyâ 21/74; eş-Şuarâ 26/161-175; en-Neml 27/54-58; el-Ankebût 29/28-35.

27 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 26; Şevkânî, *Neylül-evtâr*, VII, 131.

mine dedi ki: “Sizden önce insanlardan hiçbirinin yapmadığı fuhşu mu yapıyorsunuz? Çünkü siz, kadınları bırakıp da cinsel tatmin için erkeklere yanaşıyorsunuz. Doğrusu siz haddi aşan bir topluluksunuz.” Kavminin cevabı, “Onları (Lût ve arkadaşlarını) memleketinizden çıkarın! Çünkü onlar fazla temizlik taslayan insanlar!” demelerinden başka bir şey olmadı. Biz de onu ve karısı dışındaki aile fertlerini kurtardık. Karısı geride kalanlardan (kâfirlerden) idi. Ve üzerlerine dehşetli bir yağmur (taş) yağdırdık. İşte gör günahkârların sonunun ne olduğunu” buyurarak Lût (a.s.) kavminin bu fiilleri şiddetle kınanmıştır.

Hız. Peygamber (s.a.v.) ise eşcinsel ilişkileri şu ifadelerle yasaklamıştır: “Lût kavminin amelini yapan fâili ve mef’ulü öldürünüz.”,²⁸ “Allah, Lût kavminin amelini yapan kimseye lanet etsin. Allah, Lût kavminin amelini yapan kimseye lanet etsin. Allah, Lût kavminin amelini yapan kimseye lanet etsin.”²⁹

Bu kapsamda İslam hukukuna göre eşcinsel olduğunu ifade eden bireylerin cinsel ilişkileri ittifakla haramdır ve bu yasağı ihlal edenlere yaptırımlar teklif edilmiştir.³⁰ Çalışma konusu, eşcinselliğin hükmü ve ceza hukuku bağlamında eşcinsellik olmadığı için bu hususların ayrıntısı ilgili çalışmalara havale edilecektir.³¹ Bu çerçevede eşcinsellik İslam hukukuna göre haram kabul edilse de bu olgu gerçek bir durum olarak toplum içerisinde bulunmakta ve farklı sonuçları görmektedir. Nitekim Hız. Peygamber’in (s.a.v.) huzuruna ellerine ayaklarına kına yakmış ve o günün şartları için kadına benzeyen bir erkek getirilince, O (s.a.v.): “Bu adamın hali ne böyle?” diye sordu. Onun kadınlara benzemeye çalışan biri olduğunu söylediler. Hız. Peygamber (s.a.v.) o adamın Medine’nin kenar mahallelerinden Nakî’de ikamet ettirilmesini emretti. Bunun üzerine sahabîlerin “bu adamı öldürelim mi?” şeklindeki sorusuna, Hız. Peygamber (s.a.v.) “Hayır, ben namaz kılanları öldürmekten menedildim.” buyurdu ve bu adamın yiyecek içecek gibi zaruri ihtiyaçları için cuma günleri Medine’ye gelmesine izin verdi.³² Bu rivayetle ilgili olarak birkaç önemli husus vardır. Öncelikle Hız. Peygamber (s.a.v.) bu kişinin bu durumunu yadırgamış ve toplumda bu anormal durumun yaygınlaşma

28 Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd*, “Hudûd”, 29; Tirmizî, “Hudûd”, 24; İbn Mâce, “Hudûd”, 12.

29 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 26; Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, “Hudûd”, 22.

30 Serahşî, *Mebûsât*, IX, 77; İbn Abdilber, *el-Kâfi fi fıkhî ehli’l-Medîne*, II, 1073; Şâfiî, *el-Ümm*, VII, 193; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 60; Konuyla ilgili günümüzde kaleme alınan çalışmalar için bk. Baimurzaev, *İslam Hukukunda Zina Dışındaki Cinsel Suçların Hukuki Sonuçları*; Şahin, “İslam Hukuku ve İnsan Hakları Bağlamında Eşcinsellik Sorunu”; Köse, “Eşcinsellik ve İslâm Ceza Hukukundaki Durumu”.

31 İslam hukukunda eşcinsellik ile ilgili kaleme alınan çalışmalar arasında özellikle transseksüel bireylerle ilgili önemli bir yere sahip olan şu çalışma için bk. Özey, “İslâm Hukukunda Transseksüel veya Travesti Olmanın Hükmü”, s. 207-234.

32 Ebû Dâvûd, “Edeb”, 60.

ihtimaline karşı bu kişiyi zorunlu ikamete tabii tutmuştur. Tabiatıyla bu kişinin feminen davranışlarını, cinsellik bağlamında fiiliyata dönüştürmediği de rivayetler ışığında anlaşılmaktadır. Zira eşcinselliği cinsel olarak fiiliyata dökenlerle ilgili Resulullah'ın (s.a.v.) ve hulefâ-yi râşidînin tutumları bellidir.³³ Bir diğer husus, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) "Namaz kılanları öldürmekten men edildim." ifadesinden eşcinsel duygulara sahip olan ve namaz kılan Müslüman bir eşcinselin varlığı anlaşılmaktadır. Zira kişinin içerisinde bulunduğu anormal durum ile inancı birbirine karıştırılmamış, bilakis onun bu davranışı onaylanmadığı halde yaşama hakkı elinden alınmamıştır. Esasında Hz. Peygamber (s.a.v.) bu tavrıyla, bugün eşcinsel bireylere karşı nasıl bir tutum içerisinde olunması gerektiğini göstermiştir.³⁴

2. 2. Eşcinsel Bireylerin Çocuk Edinmesi/Çocuk Sahibi Olmaları

Eşcinsel bireylerin çocuk edinmesi konusunun iki yönü bulunmaktadır. Bunlardan ilki, eşcinsel bireylerin ebeveyn olmaları durumu, ikincisi ise eşcinsel bireylere emanet edilecek olan çocuğun durumudur. Dünyaya gelen her çocuğun; fiziksel ve ruhsal ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlar öncelikle ebeveyn tarafından karşılanmalıdır. Çocuğun bakımına yükümlüler ve yükümlülükleri fıkhîta "hidâne/bakım velayeti" başlıklarında ele alınır.³⁵ Pozitif hukukta ise çocuk bakımı "velayet" kavramıyla ifade edilir.³⁶ Hem İslam hukuku hem de pozitif hukukta kullanılan farklı kavramları kapsayıcı olması amacıyla bu çalışmada 'çocuk edinme' ya da 'çocuk sahibi olma' tamlaması tercih edilmiştir. Zira bu tamlamayla hem eşcinsellerin modern üreme yöntemleriyle çocuk edinmeleri hem de biyolojik olarak başka ebeveynlerden dünyaya gelmiş çocukların bakımını üstlenme durumları ifade edilmek istenmiştir.

Erkek ve kadın eşcinsellerin kendi cinsel ilişkileri neticesinde normal yollarla çocuk sahibi olma durumları mümkün olmadığı için çocuk edinmeleri farklı ihtimaller çerçevesinde söz konusu olmaktadır. Evlat edinme yoluyla çocuk sahibi olma talepleri bunların başında gelmektedir. Bu isteğin birçok yolu bulunmaktadır. Eşcinseller ilk olarak devletin bir şekilde bakımını üstlendiği çocukların vela-

33 Köse, "Eşcinsellik ve İslâm Ceza Hukukundaki Durumu", s. 391-392.

34 Konunun din sosyolojisi perspektifinden değerlendirildiği müstakil bir çalışma için bk. Korkmaz, "Günah Sosyolojisi'ne Giriş: Hz. Muhammed'in Günahkar Kişi ve Gruplara Yaklaşımı", s. 196.

35 "Hadâne", *Mv. F.* (Kuveyt, ts.), XVII, 299; Bardakoğlu, "Hadâne", *DİA*, XVII, 467; Ayrıca bk. Çeker, Orhan, *İslam Hukukunda Çocuk*, s. 90-105.

36 Uzun, "Türk Medeni Kanunu'na Göre Velâyetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velâyet Modeli", s. 137.

yet hakkını gerek 'evlat edinme' gerekse 'koruyucu ailelik' yoluyla toplumun diğer bireyleri gibi talep etmektedirler.

Eşcinsellerin çocuk sahibi olmalarının ikinci yolu, modern üreme yöntemlerinde kendi üreme hücrelerinin kullanılmasıyla mümkün olmaktadır. Bu imkânın hem erkek hem kadın eşcinseller tarafından kullanılması farklı şekillerde olmaktadır. Bunlara şu iki örnekle açıklık getirilebilir: **a.** Çocuk sahibi olmak isteyen erkek eşcinsel bireyden alınan sperm hücresiyle yumurta bankasından alınan üreme hücresinin laboratuvar ortamında döllenmesi ve bu hücrenin taşıyıcı anneye nakledilmesiyle dünyaya gelen çocuğun biyolojik babaya verilmesi, **b.** Çocuk sahibi olmak isteyen kadın eşcinsel bireyden alınan yumurtanın sperm bankasından alınan üreme hücresiyle laboratuvar ortamında döllenmesi ve bu hücrenin ya taşıyıcı anneye ya da yumurta sahibi eşcinsel kadına nakledilmesiyle dünyaya gelen çocuğun biyolojik anneye verilmesi. Tabiatıyla hem modern üreme tekniklerinin sağladığı imkanlar hem de çocuk sahibi olmak isteyen eşcinsel bireylerin arzuları doğrultusunda bu ihtimalleri çoğaltmak mümkündür. Çocuk edinme konusunda çocuğun dünyaya gelme şekli üzerinde durulduğu kadar eşcinsel bireyin içerisinde bulunduğu durum üzerinde de durulmalıdır. Nitekim bir şekilde dünyaya gelmiş ve bakıma muhtaç olan çocuğun bakımı ve evlat edinilmesi söz konusudur.

Yukarıda ifade edilen herhangi bir ihtimal çerçevesinde çocuk edinmeye konu olacak çocuğun yüksek yararı göz önüne alınmalı ve buna göre hem hukuki hem de fikhî bir değerlendirme yapılmalıdır. Günümüzde yukarıda ifade edilen ihtimaller ekseninde küresel ölçekte eşcinsellerin çocuk edinmelerine imkân sağlayan hukuk sistemleri olduğu gibi yasaklayan hukuk sistemleri de bulunmaktadır. Bu manada ülkemizde halihazırda hem eşcinsel evlilik hem de bunların evlat edinmesiyle ilgili herhangi bir düzenleme söz konusu değildir.³⁷

Eşcinsel bireylerin hemcinsleri ile yaşadıkları cinsel ilişkiler kitâb, sünnet ve icmâ delilleri kapsamında yasaklandığı için bu bireylerin fitrata aykırı olarak gerçekleştirdikleri cinsel ilişkileri hiçbir şekilde olumlu karşılanmamaktadır. Bu nedenle yukarıda ifade edilen her üç ihtimal kapsamında eşcinsellerin çocuk edinmeleri/çocuk sahibi olmaları fikhî açıdan caiz olarak nitelenemez. Caiz olmama hükmünün ayrıntıları şu şekildedir: İlk iki ihtimalde bakımı devlet tarafından üstlenilen çocuğun gerek evlat edinme gerek koruyucu ailelik kapsamında velayetinin eşcinsel bireylere verilmesi, ilgili çocuğun -fitrat üzere yetiştirilmesi-yüksek/üstün maslahatına aykırıdır. Zaten evlat edindirme uygulaması biyolojik

37 Karadağ, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku Kapsamında Cinsel Azınlık Hakları*, s. 88-105.

ebeveynle çocuğun nesep bağıını koparttığı için mutlak manada caiz değildir. Korumacı aile uygulamasında ise çocuğu koruyacak ve bakımını üstlenecek bireylerin içerisinde bulunduğu durum çocuğu için uygun bir ortam değildir. Kaldı ki çocuğu bakımını denilince sadece çocuğun fiziksel olarak yetiştirilmesi ve zararlı dış etkenlerden korunması algılanmamalıdır. Çocuğun ruhsal olarak da sağlıklı bir ortamda yetiştirilmesi, onun bakımıyla ilgili önemli unsurlardan biridir ve hatta en önemlisidir.

Eşcinsel bireylerin kendi üreme hücrelerini kullanarak suni üreme yöntemleriyle çocuğu sahibi olmalarına gelince, burada en önemli husus sperm ve yumurtanın ait olduğu bireylerin cinsel tercihlerinden ziyade aralarında bulunması gereken nikah bağıdır. Bilindiği üzere tüp bebek ve taşıyıcı annelik yöntemiyle çocuğu sahibi olmak mümkün olsa da eşcinsel bireylerin karşı cinsle nikahlı olma ihtimalleri söz konusu değildir. Ayrıca karşı cinsle evli olduğu ve normal yollarla çocuğu sahibi olma ihtimali bulunan tüm bireylerin tüp bebek yöntemine başvurmaları fikhî olarak caiz olup olmamasından öte tıbbi yönden tercih edilmemektedir.

Bu nedenle erkek eşcinsellerin kendi spermlerini kullanarak suni üreme yöntemleriyle ve taşıyıcı annelik kapsamında çocuğu edinmeleri³⁸, yumurtanın ve rahimin ait olduğu kadının yabancı (nikahsız) olması nedeniyle caiz olmayacağı gibi kadın eşcinsellerin kendi yumurta ve rahimlerini kullanarak yabancı bir erkeğe ait spermle çocuğu sahibi olmaları da caiz değildir. Bu çerçevede çocuğu sahibi olmaya dönük biyolojik denklemleri çoğaltmanın hükme etkisi söz konusu değildir. Zira bütün ihtimallerde çocuğu edinecek olan ilgili bireylerin cinsel tercihleri nedeniyle dünyaya yeni gelmiş çocuğun bakımlarını üstlenmelerine olumlu yaklaşılabilir. Ayrıca son olarak beyan edilen hüküm ve gerekçesi kapsamında biseksüel olan eşcinsellerin nikahlı eşleriyle normal yollardan edindikleri çocukların velayeti için de aynı hüküm ifade edilmelidir.³⁹

38 Taşıyıcı annelik ve fikhî hükümü konusu ayrı bir çalışma konusu olmakla birlikte cevaz ve adem-i cevaz yönünde farklı kanaatler söz konusudur. Fakat söz konusu durumda taşıyıcı annelik yöntemiyle çocuğu sahibi olmanın caiz olmadığı izahtan varededir. Konunun ayrıntısı için bk. Görgülü, "Taşıyıcı Annelik - Fikhî Bir Bakış-", s. 197-208; Arif, "Taşıyıcı Anne veya Kiralanmış Rahim İslami Bir Bakış", çev. Esra Rahat Özer, s. 389-414; Şimşek, "İslâm Hukuku Açısından Taşıyıcı Annelikte Meşruyet Tartışmaları", s. 241-266.

39 Heteroseksüel cinsel kimliğe sahip olduğu halde nikahlı olmayan çiftler için de tüp bebek yoluyla çocuğu sahibi olmaları caiz değil iken, İslâm'ın onaylamadığı ve asla nikahlanması caiz olmayan "birliktelikler" içerisindeki bireylerin modern tıbbi yöntemlerle evlat sahibi olmaları İslâm hukukuna göre mümkün değildir. Buna rağmen, gayrimüslim bir eşcinsel iken Müslüman olan yahut Müslüman olduğu halde eşcinsel tutumlarının haram olduğunu idrak edip içerisinde bulunduğu yanlıştan tövbe ederek dönen eşcinseller, önceden evlat sahibi olmuşlarsa bu bireylerin durumu ayrıca değerlendirilmelidir. Nitekim bu çocuğu, erkek eşcinselin isteği üzerine taşıyıcı annelik yoluyla dünyaya gelmiş ise biyolojik annesi belli olmadığı için çocuğun bakım velayetiyle ilgili durum, erkeğin psikolojisine göre değerlendirilmelidir. Buna göre erkeğin patolojik/psikolojik durumu çocuğu için herhangi bir olumsuzluğa sebep olmayacak ise ilgili ço-

Buraya kadar zikri geçen ihtimallerin tamamıyla ilgili olarak İslam hukukunda “hidâne” ve “velayet” olarak bilinen iki önemli konuya değinmek isabetli olacaktır. Bu iki konunun kapsamı ve ayrıntılarından çalışma konusunu ilgilendiren husus, çocuğun bakım velayetini ve şahsına bağlı hakların kullanım velayetini üstlenen bireylerde bulunması gereken şartlardır. Bu şartlar hidâne ve velayet ehliyeti olarak tanımlanmaktadır.

Erkek ve kadında hidâne ehliyeti için bulunması gereken ortak şartlar; Müslüman olmak,⁴⁰ akıllı olmak, yetişkin olmak (bulûğ), güvenilir olmak, hidâne vazifelerini ifa edebilecek kadar fiziki engelli olmamaktır. Mâlikî ve Zâhirî fakihler hariç diğer fukahaya göre hidâne ehliyetine sahip olmak için hür olmak şarttır. Söz konusu şartların ayrıntılarında farklılıklar olmakla birlikte genel itibariyle bunlar ifade edilmektedir. Çocuğun şahıslarına bağlı hakların kullanımı velayetini üstlenen velide bulunması gereken şu üç şart konusunda fukaha ittifak halindedirler: Âkil olmak, hür olmak ve Müslüman olmak.⁴¹

Çalışma konusunu doğrudan ilgilendirdiği için bakım velayetini üstlenen bireyin güvenilir olması şartı üzerinde durulacaktır. Fakihler güvenilirliği dindar olmak şeklinde açıklamıştır. Yani hidâne sorumluluğunu yüklenecek kişi fâsık/fâcir olmamalıdır. Bu kapsamda çocuk bakımını hakkıyla yerine getiremeyen, farz namazları terk eden yahut haramlar konusunda hassas davranmayan kişiler adalet/güvenirlilik vasfını yitirdiği için hidâne ehliyetine sahip değillerdir. Genel itibariyle bu şekilde beyan edilen bir kanaat söz konusu olsa da Mâlikî fakihler hidâne ehliyetine zarar veren fıskın adet haline gelmesini şart koşmaktadır. Kendi sistematiklerinde fısık tanımının ağır olması nedeniyle Hanbelî ve Câferî fukaha daha ağır şartlar ileri sürmüşlerdir. Hanefiler, bakımı üstlenilecek çocuğun (mahdûn) velayet hakkını elde edenin fillerini/fıskını anlayamayacağı yaşa kadar, hidâne ehliyeti için güvenilir olmayı/adaleti şart koşmamaktadırlar.⁴² İbn Kayyım (ö. 751/1350) hiçbir ön şart olmaksızın fıskı hidâne ehliyetinin şartı görmemektedir.⁴³ Kanaatimizce çocuğun kişiliğinin/kimliğinin oluşma evrelerinde onun ba-

çuk bu erkeğin bakımına verilebilir. Aksi halde çocuğun bakımı devlet tarafından üstlenilmelidir. Kadın eşcinsellerin sperm bankası aracılığıyla dünyaya getirdikleri çocuğun her ne kadar annesine nispet edilen bir nesebi olsa da çocuğun ruhsal sağlığı için annenin durumu araştırılmalıdır. Dolayısıyla erkek eşcinsel için ifade edilen hususlar geçerliliğini koruyacaktır.

40 Bu şartla ilgili araştırmamızın kapsamı dışında kalan ictihadi farklılıklar için bk. Şerif, “Ahkâmü'l-hadâne fi dav'îl-mekâsîdîş-şer'îa”, s. 10-12; “Hidâne”, *Mv.f.* XVII, 305; Bardakoğlu, “Hidâne”, *DİA*, XVII, 468.

41 Kâsânî, *Bedâiü's-sanâi' fi tertîbi'-şer'âi'*, II, 237; İbnu'l-Hümâm, *Şerhu Fethu'l-Kadir*, III, 284-285; Sâvî, *Bülğatü's-sâlik*, I, 387; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, IV, 417; Buhûti, *Keşşâfü'l-kimâ' an metni'l-İknâ'*, V, 53-54.

42 İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, III, 555-556; Buhûti, *Keşşâfü'l-kimâ'*, V, 498; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, V, 195; Desûkî, *Hâşiye 'aleş-Şerhi'l-kebir*, II, 529.

43 Bardakoğlu, “Hidâne”, *DİA*, XVII, 468-469; Hadâne ehliyetinde sadece erkeklere mahsus şartlar vardır.

kım velayetini üstlenen bireylerin bu şarta haiz olması oldukça önemlidir. Ayrıca ilgili çocuğun şahsına bağlı hakların kullanılması velayetini üstlenen birey için her ne kadar adalet şartı söz konusu olmasa da âkil olması şart koşulmaktadır. Psikoloji alanının uzmanlarının çoğunluğuna göre eşcinselliğin patolojik bir sağlık sorunu olduğu göz önüne alındığında velayeti üstlenecek eşcinsel bireyin bu şartı sağlamadığı görülecektir.

Neticede hem çocuğun fiziksel ve ruhsal durumunda meydana gelecek muhtemel olumsuzluklar hem de gelecekte aile ve insanlığın karşılaşması kesin olan problemler nedeniyle eşcinsel bireylerin çocuk edinmelerinin caiz olduğunu ifade etmek mümkün değildir. Ayrıca annesiz yahut babasız çocukların yaşayacağı psikolojik sorunlar da dikkate alınmalıdır. Zira çocukta anne yahut babanın eksiklik duygusunun doğuracağı problem ilgili çocuğun sadece büyüme sürecinde değil, yetişkinlik sürecinde de görülecektir. Dolayısıyla eşcinsellerin çocuk edinmesiyle ilgili yapılacak değerlendirmelerde konunun bu yönü de dikkate alınmalıdır.⁴⁴

SONUÇ VE TEKLİF

İslam hukuku perspektifinden eşcinsel bireylerin çocuk edinmesi probleminin ele alındığı bu çalışmada gerek problemin kaynağı olan bireyler gerekse bu bireylerin edindiği çocuklar açısından karşılaşılan veya karşılaşılmaması muhtemel mahzurlarla ilgili sonuç ve teklif olarak ifade edilebilecekler şunlardır.

Eşcinselliğin biyolojik, psikolojik/patolojik ve arzu ve istekler bağlamında bireylerin tercihleri olmak üzere üç boyutu bulunduğu ifade edilmiştir. Biyolojik

Bunların başında velayete konu olan çocukla veli arasında mahremiyet ilişkisi olmalıdır. Örneğin amcaoğlu belli bir yaşa gelmiş olan kız çocuğa (müştehá) bakmaya ehil değildir. Eğer bu kız çocuğu küçük ise bu takdirde amcaoğlunun velayetinde prensip olarak bir sıkıntı yokken tavsiye edilen bir durum olmadığı da belirtilmiştir. Bk. "Hadâne"; Hadâne ehliyetinde sadece kadınlara mahsus şartların ilki; hadâne hakkı kendine verilecek kadın, çocuğa nisbetle yabancı biriyle evli olmamalıdır. Şayet bu kadın (hâdine) hadâne sorumluluğu kendi uhdesinde iken çocuğa namahrem olan biriyle evlilik akdi gerçekleştirirse hadâne sorumluluğunu kaybeder. Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî fakihlere göre hadâne ehliyeti nikah akdiyle son bulurken; Mâlikî fakihlere göre zıfâ ile son bulur. Hanefî ve Mâlikîlere göre ikinci şart bakılan çocuk erkek ise hadâne velayetine sahip olan kadının çocuğun mahremlerinden olmasıdır. Örneğin hâdinenin amcacızı olması halinde hadâne ehliyeti düşer. Şâfiî ve Hanbelî fakihler hadâne ehliyetinde bu hususu şart koşmazlar. Üçüncü şart, hadâne sorumluluğu verilen kadın, çocuğun dışlanmayacağı bir evde meskûn olmalıdır. Dördüncü şart Şâfiî fakihler tarafından şart koşulmuştur. Buna göre çocuk henüz süt emme yaşında ise bakımını üstlenen kadın da emzirebilecek durumda ise çocuğu emzirmesi şarttır. Bk. İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, III, 565; İllîş, *Minahü'l-celîl 'alâ Muhtasari'l-Halil*, IV, 427-428; Zekeriyâ el-Ensârî, *Esne'l-metâlib fi şerhi Ravzi't-tâlib*, III, 448, 452; Şirbîni, *Muğni'l-muhtâc*, V, 197; İbn Kudâme, *el-Muğni*, VIII, 243.

44 Lezbiyen bir annenin dünyaya getirdiği çocuğun duygusal durumu için bk. https://www.youtube.com/watch?v=TuYUzjYBS8w&feature=youtu.be&ab_channel=D%C3%9CNYA%C3%87AKOP (erişim tarihi: 20.12.2020)

olarak bireylerin erkeklik ve kadınlık hormonlarındaki problemler, kişilerin cinsel tercihlerini şekillendirebilmektedir. Her ne kadar eşcinseller içlerinde buldukları durumu hastalık olarak görmeseler de tıbbi/psikolojik araştırmalar arasında bu durumu savunan verilerin olduğu çalışmada ifade edilmişti. Bu iddiayı destekler mahiyette şunlar ifade edilebilir: Transseksüel bireyler cinsiyet değiştirme ameliyatı olduktan sonra uzun süre hormon tedavisi almakta, bu tercihlerini fiziki olarak da gerçekleştirme gayretine girmektedirler. Dolayısıyla eşcinsel olduğunu ifade eden bireyin biyolojik olarak böyle bir probleminin olup olmadığı için başında tıbbi olarak araştırılmalıdır. Şayet biyolojik olarak bir problem yoksa bu takdirde eşcinsel olduğunu ifade eden bireylerin ruhsal durumları uzmanlar tarafından tetkik edilmeli, gereken terapi ve tedavilerle bu durum düzeltilmelidir. Biyolojik ve psikolojik bir problemin olmadığı durumlarda ise bireyin istek ve arzuları neticesinde ortaya çıkan bu tercihi yaratılışın neticesi ve yaratanın emri doğrultusunda sınırlandırması gerekmektedir. Nitekim birey; kişisel tercihlerinin, arzu ve isteklerinin sonunun olmadığını bilmeli, bu arzu ve isteklerden dünyevi ve uhrevi olarak sorumlu olduğunun bilincinde olmalıdır. Bu kapsamda fitrata aykırı olarak görülen ve tüm ilahi dinler tarafından kötü (fuhuş/seyyie/habîs) bir fiil olarak nitelenen eşcinsel davranışların önüne geçmelidir.

Çalışma konusu kapsamında problem olarak görülen asıl konu, eşcinsel evlilikler ve bu şekilde evlendiğini iddia eden bireylerin çocuk sahibi olma istekleridir. Bir bireyin duygusal olarak hemcinsinden hoşlanması -bu dinen ve ahlaken tasvibi mümkün olmayacak bir durum olsa da- ayrı bir konuyken bunu bir hak olarak telakki ederek fiiliyata dönüştürmesi ve neticede çocuk sahibi olmak istemesi ayrı bir konudur. Eşcinsel duygulara sahip bir bireyin ve bu duygu durumundan kurtularak fitrata uygun bir yaşam sürme arzusuna, toplum bütün fertleriyle yardımcı olmalıdır. Bireysel hak bağlamında, toplumun temel yapı taşı olan aile kurumuna çok büyük zararlar verecek olan 'eşcinsel ebeveynlik'⁴⁵ taleplerine toplum ve devlet engel olmalıdır. Nitekim hem fitrata aykırı şekilde kurulan ilişkiler hem de bu ilişkiyi yaşayan bireylere çocuk edinme hakkı tanınması içinden çıkılmaz sorunların kaynağı olacaktır.

Fikhî olarak çocuğun bakım velayeti konusu, çocuğun hakları kapsamında başta ebeveyn olmak üzere ilgililerin sorumlulukları arasında zikredilir. Çocuğun cinsiyeti ve yaşı; bakım, hak ve sorumluluk velayetlerine etki eder.⁴⁶ Fikhî olarak

45 Örnek bir talep için bk. <http://www.bianet.org/biamag/diger/151326-aileye-yeni-bir-yaklasim-escinsel-anne-babalar> (erişim tarihi: 21.12.2020).

46 Konunun ayrıntısı için bk. Bardakoğlu, "Hidâne" *DİA*, XVII, 467-471; "Hadâne" *Mv. F.*, XVII, 299-318.

hem çocuk hem de velayet hakkına sahip olacak bireylerin biyolojik cinsiyetleri esas olduğu için eşcinsellerle ilgili klasik fıkıh literatüründe açık bir hüküm beyan edilmemiştir. Bu çerçevede günümüzde karşılaşılan bu problemin hükmü şöyle olmalıdır: Eşcinsellerin bütün farklı kategorileriyle meşru yollarla çocuk edinmeleri mümkün değildir. Bunların gayrimeşru yollarla sahip oldukları çocukların velayeti konusunda da söz sahibi olmaları düşünülemez, zira onların velayet ehliyetine sahip olmadıkları açık bir husustur. Dolayısıyla bu çocukların velayeti, toplumun ve çocuğun üstün/yüksek maslahatı için devlet tarafından üstlenilmelidir. Neticede eşcinsel bireylere çocuk edinme hususunda herhangi bir sorumluluk yüklenmemelidir.

Bir bireyin normal bir evlilik içerisinde çocuk sahibi olduğu halde eşcinsel duygulara (biseksüel) sahip olması problemlili bir durum olmakla birlikte bu duygular durumunu kontrol altında tuttuğu, fiiliyata geçirmedeği ve kendi çocuğu üzerinde olumsuz etki etmediği sürece bir sorun olarak görülmebilir. Fakat aynı bireylerin nikahlı buldukları eşlerinden boşanmaları durumunda mevcut çocukların velayeti konusunda ihtiyatlı davranılmalıdır. Nitekim Türk pozitif hukukunda da bu yönde kararlar bulunmaktadır. (Bk. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, 21.06.1982, 5077/5531)

Ayrıca biseksüel bireylerin meşru bir nikahla beraber olduğu eşinden dünyaya gelen çocuğunun velayetinde iki problem vardır. İlk olarak erkek biseksüel birey meşru nikahlı karısıyla birlikte olduğu halde gayrimeşru olarak erkek eşcinsellerle de cinsel birliktelik yaşayabilmektedir. Bu durumda nikahlı karısından çocuk sahibi olabilmektedir. Böyle bir erkekle evli olan kadının durumunun ayrıca değerlendirilmesi gerekmele birlikte dünyaya gelen çocuğun velayeti, ilgili şahıslardan alınmalı devlet tarafından üstlenilmelidir. Zira erkeğin ruhsal durumu çocuğu yetiştirmeye elverişli değilken kadının böyle bir bireyle evli olması ve aynı evi paylaşıyor olmaları çocuk için elverişli değildir. Kadın biseksüel bireyde ise meşru nikahla evli olduğu erkekten olan bir çocuk dünyaya getirebilirken gayrimeşru olarak kadın eşcinsellerle birlikte olabilmektedir. Bu ihtimalde de yukarıda zikredilen sakıncalar nedeniyle çocuğun velayeti yine devlet tarafından üstlenilmelidir. Şayet erkek biseksüel bireyle evli olan kadın ve kadın biseksüel bireyle evli olan erkek, eşlerinden boşanırlarsa çocuğun velayeti onlara tekrar verilebilir.

Bu aşamada yukarıda ifade edilen husustan daha problemlili olan şu örneğe değinmek de konunun önemini teyit edecektir. Heteroseksüel ve meşru bir evlilik içerisinde çocuk sahibi olmuş çiftlerden biri eşinden boşanır ve boşandıktan sonra cinsiyet değiştirme ameliyatı vasıtasıyla erkek iken kadın, kadın iken erkek

(transseksüel) olursa bu durumda olan bir bireyin önceki evliliğinden dünyaya gelen çocuğunun velayeti konusu da dikkatle incelenmeye değerdir. Tabiatıyla bu konu sadece İslam hukukunu ilgilendiren bir konu olmayıp multidisipliner bir bakış açısıyla değerlendirilmelidir.⁴⁷ Nitekim sadece İslam hukuku alanında bile cinsiyet değiştirme neticesinde ibadetler, mali muâmelât ve miras hukuku⁴⁸ konularını ilgilendiren birçok problem gündeme gelecektir.

Görüldüğü üzere bireylerin cinsel olarak bu tercihlerinin olumsuz etkileri bugün değilse yakın gelecekte ortaya çıkacaktır. Bu nedenle ilgili bireylerin çocuk edinmeleri veya bir çocuğun velayetini üstlenmeleri son derece problemlidir.

Geçmiş toplumlarda eşcinselliğin görüldüğü bilinen bir husustur. Fakat bu durum hiçbir zaman diliminde günümüzde olduğu kadar komplike bir hal almadığı düşünülmektedir. Bu düşüncenin ispat edilmesi sadedinde eşcinselliğin tarihiyle ilgili; evlilik gibi meşru bir çerçeveye oturtulmak istenmesi, eşcinsel bireylerin içerisinde buldukları durumu meşru görüp görmedikleri ve bugünkü kapsamda hak talebinde bulunup bulunmadıklarıyla ilgili detaylı araştırmaların yapılması gerektiği bu çalışmanın önerileri arasındadır.

Günümüzde devletler, sivil toplum kuruluşları, meslek kuruluşları ve vatan-daş düzeyinde çalışmalar yapılmalıdır. Çalışmanın bu husustaki önerisi “Eşcinsel Terapi Merkezleri” kurulması ve eşcinsel duygulara sahip olan bireylerin bu kurumlarda dışlanmadan, yadırganmadan, içlerinde buldukları durumu rahatça ifade ederek rehabilite edilmesidir. Tabiatıyla böyle hassas bir konuda hizmet verecek merkezlerin oluşturulması için nitelikli personelin yetiştirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla oldukça kapsamlı ve uzun bir zamana ihtiyaç duyan böyle bir projenin gerçekleştirilebilmesi için teorik düzeyde de olsa akademik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Tabiatıyla bu önerinin profesyonel olarak icrası için üzerinde çalışılması gerektiği izahtan varestedir.

Aile kurumunun bekasına yönelik çağdaş bir tehdit olarak değerlendirilebilecek olan eşcinsel bireylerin çocuk edinmesi kapsamında kaleme alınan bu çalışmada bir önceki maddede ifade edilen öneriye ilaveten şu teklifi sunmak isabetlidir: Eşcinsellerin psikolojik ve sosyolojik durumlarıyla birlikte; ailenin ve

47 Türk hukukunda cinsiyet değişikliğinin velayet hakkına etkisiyle ilgili bk. Karaca, *Türk Hukukunda Velayetin Kapsamı ve Hüükümleri*, s. 134-135; Ayrıca bk. Sert, “Türk Medeni Hukukunda Cinsiyet Değişirme”, s. 255-270.

48 Pozitif hukukta örnek bir çalışma için bk. Pürselim Doğan, “Almanya’da Tescil Edilmiş Eşcinsel Hayat Ortaklığında Veraset İlamının Alınması ve Bu İlama Dayanılarak Türkiye ve Almanya’da Bulunan Terekenin Paylaşılması”, s. 243-266.

toplumun bu bireylere olan sorumluluklarının ele alındığı farklı ilmi disiplinlerin uzmanlarının da yer aldığı ortak ilmi/akademik bir çalışma (çalıştay/sempozyum vs.) yapılmalıdır. Bu çalışma esnasında görülen en önemli husus bu bireylerin toplum ve devlet düzeyinde görmezden gelinmesi, yalnız bırakılmaları neticesinde kendi içlerinde yapılanmalarıdır. Tabiatıyla eşcinsel bireylerin bu yapılanmalarının görmezden gelinmemesi gerektiği kanaati; onların tanınmaları, meşru kabul edilmeleri ve istedikleri her türlü hakka sahip olma imkânı verilmesi şeklinde anlaşılmalıdır. Bilakis küresel ölçekte yaygın hale gelen eşcinsellik kaynaklı karşılaşması muhtemel bütün sorunlara, toplumların ve devletlerin çözüm önerisi getirmelerinin kendi bekaları için zaruri olduğu şeklinde anlaşılmalıdır.

Kaynakça

- Acar, Abdullah, “İslam’da Evlat Edinme Yasağının Hikmetinin Hz. Yusuf ve Hz. Musa’nın Evlatlık Olmaları ile İrtibatı”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 33 (2019), 423-451.
- Acar, Halil İbrahim, “İslam Hukuku Açısından Evlat Edinme ve Hz. Peygamber’in Zeynep’le Evliliği”. *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 7 (2006), 99-110.
- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaût, Âdil Mürşid vd. Müessesetü’r-Risâle, 1. Basım, 1421.
- Kur’ân-ı Kerîm Meâlî*, çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2009.
- Arif, Arif Ali, “Taşiyıcı Anne veya Kiralanmış Rahim İslami Bir Bakış”, çev. Esra Rahat Özer, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 11 (2011), 389-414.
- Aydın, Mehmet Akif. “Evlat Edinme”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: 1995, XI, 527-529.
- Baumurzaev, Chyngyz, “İslam Hukukunda Zina Dışındaki Cinsel Suçların Hukuki Sonuçları”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Bardakoğlu, Ali, “Hidâne”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: 1998, XVII, 467-471.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali, *es-Sünenü’l-kübrâ*, Beyrut: Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2003.
- Buhûtî, Mansur b. Yûnus. *Keşşâfü’l-kınâ’ an metni’l-İknâ*, Riyad: Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2003.
- Çalışkan, İlyas, “İslam Hukukunda Çift Cinsiyetliler (Hünsâ)”, Yüksek lisans tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Çeker, Orhan, *İslam Hukukunda Çocuk*, Konya: Tekin Kitabevi, 1988.
- Çeker, Orhan, “Hünsâ”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: 1998, XVII, 491-492.
- Desûkî, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Arafе, *Hâşiye ‘ale’ş-Şerhi’l-kebir*. Beyrut: Dâru’l-Fikr, ts.
- Duman, Hilâl, “İslâm Hukukunda Hünsâ (Çift Cinsiyetliler)”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 6/1 (2002), 295-318.

- Dünya Çakop, "The Other Side of The Rainbow Milly Fontana's Story", *Youtube*, Yayın Tarihi: 19 Ekim 2020, Link: https://www.youtube.com/watch?v=TuYUZjYBS8w&feature=youtu.be&ab_channel=D%C3%9CNYA%C3%87AKOP
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi, *Sünenü Ebî Dâvûd*. thk. Şuayb el-Arnaût, Muhammed Kâmil, Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-'arabî, ts.
- Görgülü, Ülfet, "Taşıyıcı Annelik -Fikhi Bir Bakış-", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 15 (2010), 197-208.
- Hamza b. Hüseyin el-Fîr eş-Şerif, "Ahkâmu'l-hadâne fi dav'i'l-mekâsîdîş-şerî'a", 2-32. Mekke: Rabtatü'l-Alemi'l-İslami, 2005.
- İbn Abdilberr, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî, *el-Kâfi fi fikhî ehli'l-Medîne*, Riyad, 1980.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz ed-Dımaşkı, *Reddü'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr şerhu Tenvirî'l ebsâr*, Beyrut: Darü'l-Fikr, 1992.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed el-Cemmâilî el-Makdisî, *el-Muğni*, Kahire: Mektebetü'l-Kâhire, 1968.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid Mâce el-Kazvîni. *Sünenü İbn Mâce*. thk. Şuayb el-Arnaût, Âdil Mürşid vdğr., Beyrut: Dârü'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009.
- İbnu'l-Hümâm, Kemâluddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî, *Şerhu Fethu'l-Kadîr*. Beyrut: Darü'l-Fikr, 2003.
- İliş, Muhammed, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. el-Mısri, *Minahü'l-celîl 'alâ Muhtasari'l-Halîl*. Beyrut: Darü'l-Fikr, 1989.
- Karaca, Hilâl, "Türk Hukukunda Velayetin Kapsamı ve Hükümleri", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, 2014.
- Karadağ, Nergiz, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku Kapsamında Cinsel Azınlık Hakları", Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, 2007.
- Kâsânî, Ebi Bekr Alâuddîn b. Mes'ud. *Bedâiü's-sanâi' fi tertibi'-şerâi'*, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986.
- Kıraç, Ferdi, "Dindar Eşcinsel Bireyin Manevi ve Cinsel Kimlik İkilemi: Müslüman Gay ve Biseksüel Erkek Örneklem", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal of International Social Research*, sy. VII/35 (2014), 464-473.
- Kıraç, Ferdi, "Eşcinsellikle İlgili Dini-Psikolojik Algılar ve Maneviyat (Erkek Eşcinsel Örneklem)", Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Kizir, Mahmut, "Türk Hukukunda Evlat Edinme". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 17/1 (2009), 151-184.
- Koçoğlu, Safa, "Evlat Edinmede Ana ve Babanın Rızasının Aranıp Aranmaması Sorununun, Özellikle Yetkili Kurum Aracılığı ile Evlat Edinme Açısından İncelenmesi", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy. 38 (2019), 239-266.
- Korkmaz, Arif, "Günah Sosyolojisi'ne Giriş: Hz. Muhammed'in Günahkâr Kişi ve Gruplara Yaklaşımı", *Toplum Bilimleri Dergisi*, sy. VIII/16 (2014), 183-204.
- Köse, Üzeyir, "Eşcinsellik ve İslâm Ceza Hukukundaki Durumu", *Asos Journal: The Journal of Academic Social Science*, sy. V/52 (2017), 383-404.

- Özay, Hilal, “İslâm Hukuku Açısından Cinsiyet Değiştirme”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi/Tokat İlmîyat Dergisi*, sy. IV/1 (2016), 1-36.
- Özay, Hilal, “İslâm Hukukunda Transseksüel veya Travesti Olmanın Hükümü”, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, sy. 51 (2019), 207-234.
- Pürselim Doğan, Hatice, “Almanya’da Tescil Edilmiş Eşcinsel Hayat Ortaklığında Veraset İlamının Alınması ve Bu İlama Dayanılarak Türkiye ve Almanya’da Bulunan Terekenin Paylaşılması”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, sy. 31/1 (2012), 243-266.
- Sâvî, Ebü’l-Abbas Ahmed b. Muhammed el-Halvetî, *Bülğatü’s-sâlik li akrabi’l-mesâlik el-ma’rûf bi Hâşiyeti’s-Sâvî aleş-Serhi’s-sağîr*, Riyad: Dâru’l-Meârif, 1986.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü’l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed, *Mebisût*, Beyrut: Dâru’l-Mârife, 1993.
- Sert, Selin, “Türk Medeni Hukukunda Cinsiyet Değiştirme”, *TBB Dergisi*, sy. 118 (2015), 255-270.
- Şâfî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs, *el-Ümm*, Beyrut: Dâru’l-Marife, 1990.
- Şahin, Nurten Zeliha, “İslam Hukuku ve İnsan Hakları Bağlamında Eşcinsellik Sorunu”, *EKEV Akademi Dergisi*, sy. XIX/62 (2015), 507-530.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali, *Neylü’l-evtâr şerhu Munteka’l-ahbâr*, Kahire: Daru’l-Hadîs, 1993.
- Şimşek, Ayşe, “İslâm Hukuku Açısından Taşiyıcı Annelikte Meşruiyet Tartışmaları”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 24 (2014), 241-266.
- Şirbinî, Muhammed İbn Hatîb, *Muğni’l-muhtâc ilâ marîfeti meâni’l-Minhâc*, Beyrut: Daru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1994.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed, *el-Câmiu’l-kebir*, thk. Beşşâr Avvâd Marûf, Beyrut: Dâru’l-Garbi’l-İslâmî, 1998.
- Uzun, Tuba Birinci, “Türk Medenî Kanunu’na Göre Velâyetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velâyet Modeli”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 6/1 (2016), 135-166.
- Will, Michael R. - Öztan, Bilge, “Hukukun Sebebiyet Verdiği Bir Acı: Transseksüellerin Hukuki Durumu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 43/1-4 (1993), 227-268.
- Yaşaroğlu, Mehmet Kâmil, “Livâta”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: 2003, XXVII, 198-200.
- Yazıcı, Ergün, “Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Bakım Yönteminde Yeni Yaklaşımlar”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, sy.4/2 (2014), 247-270.
- Zekeriyyâ el-Ensârî, Ebû Yahya Zeynüddîn Zekeriya b. Muhammed b. Ahmed es-Süneyki, *Esne’l-metâlib fi şerhi Ravzi’t-tâlib*, Beyrut: Daru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 2000.
- Bianet, “Aileye Yeni Bir Yaklaşım: Eşcinsel Anne Babalar”, <http://www.bianet.org/biamag/diger/151326-aileye-yeni-bir-yaklasim-escinsel-anne-babalar>, (erişim tarihi: 05 Ağustos 2020).
- Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği, “Eşcinsellik (Homoseksüellik)”, <https://www.cetad.org.tr/73/sik-sorulan-sorular/47/escinsellik-homoseksuellik>, (erişim tarihi: 26 Temmuz 2020).
- “Evlat Edinme Hizmeti”, <http://ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/evlat-edinme-hizmeti/>, (erişim tarihi: 25 Temmuz 2020).
- “Eşcinsel Ailelere Verilen Türk Çocuklar Belçika Basımında”, <https://www.haberler.com/escinsel-ailelere-verilen-turk-cocuklar-belcika-4344650-haberi/>, (erişim tarihi: 26 Ekim 2020).

“Hadâne”. *Mv. F*, XVII, 299-318. Kuveyt, ts.

“Koruyucu Aile Hizmeti”, <http://ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/koruyucu-aile-hizmeti/>, (erişim tarihi: 25 Temmuz 2020).

“Koruyucu Aile Yönetmeliği”, 14 Aralık 2012, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121214-2.htm>, (erişim tarihi: 25 Temmuz 2020).

Rt Question More, “Turkey Wants Turk-Born Kids Brought Up in Native Culture”, <https://www.rt.com/news/turkey-children-foster-families-culture-502/>, (erişim tarihi: 25 Ekim 2020).